

Вікторія Олександрівна ТКАЧ

доктор економічних наук, доцент

професор кафедри міжнародного туризму готельно-ресторанного бізнесу та мовної підготовки університету імені Альфреда Нобеля

E-mail: vitt@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5817-616X>

СУТНІСТЬ І СПЕЦИФІКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Ткач, В. О. Сутність і специфіка економічної безпеки в індустрії туризму [Текст] / Вікторія Олександрівна Ткач // Український журнал прикладної економіки. – 2019. – Том 4. – № 3. – С. 33–38. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Стаття присвячена засадам функціонування та розвитку економічної безпеки в індустрії туризму в Україні. Розглянуто актуальність створення ефективної системи економічної безпеки в туризмі та обґрунтовано необхідність застосування багатоелементної системи економічної безпеки в туристичній індустрії України.

Метою статті є визначення сутності економічної безпеки підприємств туристичної індустрії, враховуючи специфіку їх діяльності та особливості розвитку в сучасних умовах.

Результати. У дослідженні одним із ключових аспектів розвитку національної туристичної галузі є аналіз основних елементів економічної безпеки та оцінка їх впливу на розвиток туристичних підприємств. Економічна безпека туристичної галузі - це універсальна категорія, що показує рівень безпеки суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, що поєднує складну систему засобів, що забезпечують економічну стабільність туристичної галузі. Економічна безпека кожного підприємства туристичної галузі є індивідуальною, його повнота та ефективність залежать від багатьох факторів, а саме важливий вплив здійснюють: державна нормативно-правова база; загальний обсяг матеріально-технічних та фінансових ресурсів, що виділяються керівниками підприємств; розуміння важливості гарантування економічної безпеки для кожного із працівників, а також практичний досвід керівників служб безпеки підприємства. Ефективна економічна безпека туристичної галузі можлива лише завдяки всебічному та системному підходу до її організації. Економічна безпека дає можливість оцінити перспективи діяльності підприємства, розробити тактико-стратегічну систему розвитку, зменшити наслідки фінансових криз і негативний вплив можливих нових загроз та небезпек.

Висновки. Практичне значення статті полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані для розробки наукових і практичних підходів до організації ефективної системи економічної безпеки в туристичній галузі, а висновки та рекомендації можуть виступати основою для формування державних стратегічних напрямки раціонального управління туристичними підприємствами, що допоможе вирішити економічні та соціальні проблеми та забезпечить функціональну роботу в туристичній галузі.

Ключові слова: економічна безпека, індустрія туризму, елементи економічної безпеки, туристичне господарство.

ESSENCE AND SPECIFICITY OF ECONOMIC SECURITY IN THE TOURISM INDUSTRY

The article is devoted to the principles of functioning and development of economic security in the tourism industry in Ukraine. The urgency of creating an effective system of economic security in tourism is considered and the necessity of applying a multi-element system of economic security in the tourism industry of Ukraine is substantiated. Economic security is considered as one of the priority areas for the development of the tourism industry, which has a significant impact on the development of the country's economy.

The purpose of the article is to determine the essence of economic security of the enterprises of the tourist industry, taking into account the specifics of their activity and the peculiarities of development in modern conditions.

In this study, one of the key aspects of the development of the national tourism industry is the analysis of the basic elements of economic security and the assessment of their impact on the development of tourism enterprises. Economic security of the tourism industry is a universal category, showing the level of security of the subjects of socio-economic relations at all levels, which combines a complex system of means that ensure the economic stability of tourism industry.

The economic security of each enterprise of the tourism industry is individual, its completeness and effectiveness depend on many factors, namely, an important influence is exercised by the state regulatory and legislative framework; the total amount of logistical and financial resources allocated by the heads of enterprises; understanding of the importance of guaranteeing economic security for each of the employees, as well as the practical experience of the heads of enterprise security services. Effective economic security of the tourism industry is possible only through a comprehensive and systematic approach to its organization. Economic security provides an opportunity to evaluate the prospects of the enterprise, to develop a tactical and strategic system of development, to reduce the effects of financial crises and the negative impact of possible new threats and dangers.

The practical significance of this article is that the results obtained can be used to develop scientific and practical approaches to the organization of an effective economic security system in the tourism industry, as well as conclusions and recommendations can be the basis for the formation of state strategic directions for the rational management of tourism enterprises, which will help to solve economic and social problems and ensure a functional work in the tourism industry.

Key words: *economic security, tourism industry, elements of economic security, tourism economy.*

JEL classification: L83; H56

Вступ

Сьогодні туристична індустрія займає провідне місце в економічній системі багатьох розвинених країн, ефективне функціонування економіки, її структурні перетворення та якісне оновлення виробничих сил неможливі без належного управління розвитком туризму. Чим активніше відбуваються управлінські процеси, тим швидшими є темпи відтворювання в економіці та туристичній індустрії.

За даними Державної фіскальної служби України обсяг надходжень від сплати туристичного збору у I півріччі 2019 року склав 57,9 млн грн, що на 71,2 % більше, ніж у I півріччі 2018 року (у I півріччі 2018 року – 33,8 млн грн), тому належний розвиток туристичної індустрії України є на разі дуже важливим сектором економіки країни [1].

Україна має великі перспективи розвитку туризму, але незважаючи на певні позитивні зрушення, подальший розвиток підприємств туристичної індустрії гальмується багатьма чинниками. Одним із важливих питань розвитку національної туристичної індустрії є аналіз сутності та визначення специфіки економічної безпеки, а також забезпечення належних умов розвитку в даній індустрії.

Неготовність національної індустрії туризму не тільки планувати ризикові ситуації, але й оперативно реагувати на їх виникнення та вирішення робить розробку методичних основ підвищення економічної безпеки розвитку туристичної індустрії в Україні особливо актуальною в сучасних умовах.

Серед зарубіжних та вітчизняних вчених, що займаються проблемами безпеки і ризиків в індустрії туризму, слід виділити О. В. Ареф'єву [2], М. Б. Біржакова, Ю. Ф. Волкова, Н. І. Гараніна, Н. П. Казакова, О. С. Камушкова, А. Б. Косолапова, Н. В. Куліцьку [3], А. В. Козаченка, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенка [4], Л. Л. Руденка тощо. Проте, ступінь вивченості сутності та специфіки економічної безпеки туристичної індустрії в стратегії забезпечення ефективного розвитку національної економіки, ще суттєво відстає від сучасних закордонних практик.

Мета та завдання статті

Метою статті є визначення сутності економічної безпеки підприємств туристичної індустрії, враховуючи специфіку їх діяльності та особливості розвитку в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження

Умовами забезпечення економічної безпеки підприємства є легітимність усіх видів його діяльності, використання системного підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства та відповідне ресурсне забезпечення. А система забезпечення економічної безпеки підприємства може розглядатися як впорядкована сукупність взаємодіючих елементів, сумарну дію яких спрямовано на якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз. При цьому для кожного підприємства зовнішні і внутрішні загрози є індивідуальними, але з певними типовими рисами.

Разом з тим зазначені види загроз включають окремі елементи, які можуть бути використані практично стосовно будь-якого суб'єкта господарської діяльності. Так, до зовнішніх загроз і дестабілізуючих чинників можна віднести несприятливу зміну політичної системи; макроекономічні потрясіння (кризи, інфляція, втрата ринків сировини, матеріалів, енергоносіїв або товарів); протиправну діяльність кримінальних структур, конкурентів і фірм, що займаються промисловим шпигунством або шахрайством, а також правопорушення з боку корумпованих працівників контролюючих і правоохоронних органів.

Поняття економічної безпеки підприємства багатьма вченими трактується по-різному і її елементи у кожному з понять відрізняються.

О. Ареф'єва і Т. Кузенко [2] виділяють у складі економічної безпеки підприємства: соціальну, фінансову, техніко-технологічну, інтелектуальну, інформаційну, політико-правову, ресурсну, екологічну, силову, безпеку праці.

Бокій В. дотримується думки, що до складу економічної безпеки фінансову, ресурсну, технологічну, ринкову та соціальну [5]. Д. Ковальов і Т. Сухорукова [6] вважають, що у структурі економічної безпеки підприємства необхідно виділити: інформаційну, техніко-технологічну, фінансову, кадрову, силову, правову та екологічну безпеки.

А. Козаченко враховує до елементів економічної безпеки такі: наявність чіткої системи стандартизації; підготовка економіки держави до мобілізації; наявність твердої національної валюти; наявність державних резервів та стратегічних ресурсів; незалежність від імпорту; бюджетна безпека та наявність управлінського складу кадрів високої кваліфікації на державному рівні [4].

Сьогодні економічна література не виділяє єдиного визначення поняття структурних елементів економічної безпеки підприємств індустрії туризму, що свідчить про актуальність теми і зумовило вибір напряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

У сучасних умовах розвитку економіки підприємство туристичної індустрії розглядається як відкрита система, яка функціонує в нестабільних умовах та динамічному зовнішньому середовищі, що створюють загрози та небезпеки для ефективного розвитку підприємств туристичного господарства. Невизначені та мінливі умови зовнішнього середовища створюють проблему забезпечення економічної безпеки підприємств індустрії туризму.

Сутність економічної безпеки підприємств туристичної індустрії полягає в забезпеченні ефективного використання ресурсів для запобігання загрозам підприємству, створенні умов функціонування і розвитку, що здатні забезпечити стійкий стан щодо зовнішніх і внутрішніх змін середовища [3].

Туристична система являє собою складну, багаторівневу структуру із різноманітним зв'язкам внутрішніх зв'язків, а також частиною додаткової системи, що включає такі елементи, як економіку, суспільство, природне середовище, а отже система безпеки туризму є не менш складною системою. Тому формування ефективної комплексної системи безпеки розвитку індустрії туризму повинно бути першочерговою задачею національної політики туризму.

Індустрія туризму складна соціально-економічна система і вирішення питання економічної безпеки в першу чергу здійснюється через стійкий розвиток. Більш того, безпека розвитку туризму і стійкий розвиток туризму ототожнюються один з одним, що можна вважати позитивною тенденцією. Стійкий розвиток туристичної індустрії здатний справитися з негативними наслідками розвитку туризму і зміцнити його позиції. Стійкий розвиток туризму припускає його планування та управління і здатні забезпечити зріст економічного благополуччя країни.

Для забезпечення ефективної системи економічної безпеки туристичної індустрії необхідно сформувати стратегію стійкого розвитку туризму для країни в цілому та регіонів на основі таких принципів, як визначення меж розвитку туризму, мінімізація ризиків, порівняння стійкості і безпеки допоможуть зробити процес стратегічного планування в туризмі ефективним і обґрунтованим. В результаті успішного здійснення стратегії стійкого туризму країна повинна отримати розвинений комплекс підприємств туристичної індустрії, які мають змогу не тільки забезпечити якісний відпочинок для туристів, але й створити нові робочі місця та забезпечити дохід місцевому населенню, сприяти розвитку інфраструктури. Таким чином, методика розробки стратегії стійкого розвитку туризму має включати:

- основні підходи до планування економічної безпеки туристичного розвитку в основі яких є принципи стійкого розвитку туризму;
- цілі і завдання економічної безпеки розвитку туризму, що повинні корегуватися протягом певного часу в розділі досягнутих результатів і обставин, що можуть змінитися;
- оцінку наявних ресурсів, включаючи стан на сьогодні і здатність до змін в майбутньому;
- аналіз туристичного потенціалу;
- збір і оцінку даних про відносний внесок туризму в економіку регіону та країни, кількість наявних робочих місць, вплив зовнішнього середовища (основні ринкові тенденції, аналіз конкурентної середовища, зміна навколишніх природних умов, і так далі);
- всебічний аналіз всіх елементів економічної безпеки розвитку туризму для певної території;
- оцінку існуючих стратегій розвитку туризму і заходів їх здійснення;

- соціально-економічні показники і оцінку соціально-економічної ефективності реалізації стратегії розвитку туризму.

Найбільш ефективне використання наявних ресурсів підприємства індустрії туризму, необхідне для виконання основних цілей, досягається шляхом запобігання загрозам негативних впливів на економічну безпеку підприємства і досягнення таких основних функціональних цілей економічної безпеки туристичного підприємства:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи підприємства, його фінансової стійкості і незалежності;
- забезпечення технологічної незалежності підприємства і досягнення високої конкурентоспроможності його технологічного потенціалу;
- висока ефективність менеджменту підприємства, оптимальність і ефективність його організаційної структури;
- високий рівень кваліфікації персоналу підприємства і його інтелектуального потенціалу, ефективність корпоративних науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт;
- високий рівень екологічності роботи підприємства, мінімізація руйнівного впливу результатів виробничої діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного середовища підприємства, комерційної таємниці і досягнення високого рівня інформаційного забезпечення роботи всіх його служб.

Отже, основними елементами економічної безпеки підприємств індустрії туризму є: економічні, політичні, соціальні, екологічні, ресурсно-сировинні та фінансові.

Економічна безпека кожного підприємства індустрії туризму є індивідуальною, її повнота і дієвість залежать від багатьох факторів, а саме важливий вплив здійснює державна нормативно-законодавча база; загальний обсяг матеріально-технічних і фінансових ресурсів, які виділяють керівники підприємств; розуміння кожним із працівників важливості гарантування економічної безпеки, а також від використання практичного досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств.

Ефективна економічна безпека індустрії туризму можлива лише за комплексного і системного підходу до її організації. Економічна безпека надає можливість оцінити перспективні сторони підприємства, розробити тактовну і стратегічну систему розвитку, зменшити наслідки фінансових криз і негативного впливу можливих нових загроз тощо.

На жаль, сучасні економічні умови, в яких функціонують українські туристичні підприємства, переобтяжені систематичними і несистематичними, умовами. Але необхідно зазначити, що сучасні умови функціонування підприємств із часом стають усе більш плінними, їх сутність та спрямованість – не передбачуваними, а швидкість цих змін усе більше зростає; крім того, за кількістю їх також стає все більше. З огляду на це, можна стверджувати, що хоч конкретні несистематичні загрози діють в обмеженому проміжку часу, але з урахуванням останньої тези саме несистематичні загрози можуть стати серйозною причиною зниження рівня економічного захисту чи навіть небезпек.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Для досягнення необхідних умов економічної безпеки розвитку індустрії туризму в Україні необхідно створити ефективні стратегічні умови, в межах яких різні інтереси всіх зацікавлених сторін могли б перетинатися, сприяючи співпраці і ефективному управлінню. Одержані результати можуть бути використані у розробці наукових та практичних підходів до організації ефективної економічної системи

безпеки в індустрії туризму, а також висновки і рекомендації можуть бути основою для формування державних стратегічних напрямів раціонального управління діяльністю підприємств туристичного господарства, що сприятиме вирішенню економіко-соціальних проблем та забезпечить функціональну роботу в туристичній індустрії.

Таким чином, підвищення ефективності діяльності системи економічної безпеки є важливим завданням в процесі побудови ефективної структури управління безпечним розвитком туризму в Україні.

Список літератури

1. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: режим доступу до сайту <<http://www.me.gov.ua>>.
2. Ареф'єва О. В., Кузьменко Т. Б. Планування економічної безпеки. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 170 с.
3. Куліцька Н. В., Орлик О. В. Економічна безпека туристичних підприємств [Текст] Інформатика та інформаційні технології : студ. наук. конф., 20 квітня 2015 р. : матер. конф. Одеса, ОНЕУ. С. 68-71.
4. Козаченко А. В., Пономарев В.П., Ляшенко А.Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизмы обеспечения: монография. К.: Либра, 2003. 280 с.
5. Бокій В. І. Економічна безпека підприємства – найважливіша складова фінансової стійкості. Актуальні проблеми економіки. 2003. №8. С.111-114.
6. Ковальов Д., Сухорукова Т. Економічна безпека підприємства. Економіка України. 1998. №10. С.48-52.
7. Квасній Л.Г., Щербан О.Я. Дослідження функціональних складових економічної безпеки підприємств сфери туристичних послуг. Сталий розвиток економіки. 2015. №4(29). С.76-80.
8. Суханова А. В. Основні складові та принципи економічної безпеки аграрних підприємств. Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 4. № 2. С. 97-103.

Reference

1. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Available at: rezhym dostupu do sajtu <<http://www.me.gov.ua>>.
2. Aref'ieva, O. V., Kuz'menko, T. B. (2005). *Planuvannia ekonomichnoi bezpeky*. [Economic security planning]. Vyd-vo Yevrop. un-tu. Kiev. Ukraine.
3. Kulits'ka, N. V., Orlyk, O. V. (2015). «Economic security of tourist enterprises» *Informatyka ta informatsijni tekhnologii*. [Informatics and information technologies]. Stud. of sciences. Conf., April 20, 2015: Mater. Conf. Odessa, ONEU. pp. 68-71.
4. Kozachenko, A. V., Ponomarev, V.P., Ljashenko, A.N. (2003). *Jekonomicheskaja bezopasnost' pred-prijatija: sushhnost' i mehanizv obespechenija*. [Economic security of the enterprise: essence and mechanism of providing]. Libra. Kiev. Ukraine.
5. Bokij, V. I. (2003). «The economic security of the enterprise - the most important component of financial stability». *Aktual'ni problemy ekonomiky*. №8, pp.111-114.
6. Koval'ov, D., Sukhorukova, T. (1998). «Economic security of the enterprise». *Ekonomika Ukrainy*. №10, pp.48-52.
7. Kvasnij, L.H., Scherban, O.Ya. (2015). «Investigation of functional components of economic security of tourist services enterprises». *Stalij rozvytok ekonomiky*. №4(29). pp. 76-80.
8. Sukhanova, A. V. (2019). «The basic components and principles of economic security of agricultural enterprises». *Ukrainian Journal of Applied Economics*. Vol. 4. № 2, pp. 97-103.

Стаття надійшла до редакції 24.06.2019 р.

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки. 2019 рік. Том 4. № 3.